

Mihajlović, Vladimir D., 2019. *Skordisci između antičkih i modernih tumačenja. Pitanje identiteta u (proto)istoriji. Filozofski fakultet, Novi Sad, 357 strana, ISBN 978-86-6065-521-1*

„Ja ne sumnjam da vam je ova bitka na Marni, vođena na mestu velikih galskih nekropola, dala, kao i meni, patriotsku i utešnu viziju. Bilo sa latenskim mačem ili puškom iz 1886, uvek je to ista borba keltske duše sa brutalnom germanskom agresijom“ (Reinach 1916, 312–313) reči su koje je vrsni praistoričar Jozef Dešle (J. Déchelette 1862–1914) uputio u pismu svom prijatelju pre nego što će i sam postati jedna od žrtvi u užasima bitke na Marni u Prvom svetskom ratu. Za Dešlea, kao i mnoge njegove savremenike, bitka između Gala i Germana trajala je hiljadama godina unazad i nalazila je svoju „modernu ekspresiju“ u boju na Marni. Dešleove reči na ilustrativan način pokazuju koliko je sadašnjost povezana sa arheološkim tumačenjem prošlosti. Za Francusku su Gali/Kelti imali važnu ulogu u konstruisanju nacionalnog identiteta (*nos ancêtres les Gaulois*), ali kakvo je mesto Kelta u prošlosti i sadašnjosti Balkana?

Upravo nam knjiga Vladimira D. Mihajlovića *Skordisci između antičkih i modernih tumačenja. Pitanje identiteta u (proto)istoriji* daje odgovor na postavljeno pitanje. Bez ustezanja se može reći da je knjiga bila preko potrebna ne samo arheološkoj zajednici u Srbiji, već i zajednici arheologa na širem prostoru postjugoslovenskih arheologija. Mali broj arheoloških knjiga na jugoslovenskim jezicima se u novije vreme uhvatio u koštac sa ovom zahtevnom temom o kojoj su učenjaci (istoričari, lingvisti, arheolozi itd.) koji su se bavili prošlošću Evrope napisali hiljade stranica. Kada govori-

mo o protoistorijskom periodu knjiga svojom sveobuhvatnošću sigurno predstavlja prekretnicu i autoru se mora odati iskreno priznanje na više nego uspehom istraživačkom poduhvatu.

Autorovo teorijsko polazište se u najširem smislu shvata kao postprocena arheologija, a oslonjeno je na kritička preispitivanja ideja socio-kulturne evolucije i etničkog determinizma koji su ostali dugotrajna boljka tradicionalne „kulturno-istorijske paradigme“ u arheologiji (str. 12–13). Mihajlović je našao uporište i u stanovištima postkolonijalne perspektive koja dovode u pitanje vrednosnu neutralnost antičkih izvora i podvlače njihov predrasudni karakter, a s tim u vezi stoje i studije imagologije koje autor koristi u nastojanju da protumači *stratigrafske slojeve* stvaranja slike o Drugima, odnosno antičkih predstava o Skordiscima (str. 10). Kako to autor ističe na više mesta, dugogodišnja teorijska neosvešćenost i apriorno odbijanje teorijskih eksplicacija, upisivanje modernih značenja u društva koje arheolozi izučavaju, prihvatanje pisanih izvora *per se* doveli su do kontinuiranog taloženja narativa o nastanku, sudbini i nestanku jedne zajednice koju znamo pod nazivom Skordisci (str. 13–14; 133). Iz kreiranog narativa, svojevrsnog „interpretativnog klupka“ (str. 79) bilo je potrebno izaći, bilo je potrebno dekonstruisati značenjske okvire koji su koprenom prekrivali naše znanje o prošlosti društava na periferiji mediteranskog sveta.

Preispitujući nastanak akademskog narativa vezanog za Skordiske, koji su u tradicionalnom ključu tumačeni kao izdanak Kelta, Mihajlović je uspeo da ukaže na glavna mesta koja su pratila „rast“ znanja o Skordiscima. Od vremena Miloja Vasića, Nikole Vulića, preko Milana Budimira, Rastislava Marića i Borislava Jankulova,

kada je nastajao akademski kanon o Skordiscima, pa do utemeljenja kulturno-istorijskog pristupa u jugoslovenskoj arheologiji, svaka nova generacija arheologa ostajala je u uskom krugu istraživačkih pitanja, ali i odgovora o protoistorijskim zajednicama na Balkanskom poluostrvu. Otuda autor izvlači i važan zaključak: „Jednostavno, konceptualno uporište (tj. neosveščeno teorijsko polazište) ondašnjih istorijsko-arheoloških studija operisalo je po anahronističkom pricipu projektovanja savremenosti na društva prošlosti uz podrazumevanje da je ljudski rod odvajkada postojao i funkcionisao kao (zapadni) svet XIX i XX veka“ (str. 31).

Posle Drugog svetskog rata kada se uspostavlja „vladajuća paradigma“ kulturno-istorijske arheologije, narativi se suštinski ne menjaju već dolazi do utemeljivanja, a kasnije i do kanonizacije modela prema kojem su Kelti/Skordisci realan entitet kako u istorijskim izvorima tako i u opipljivom arheološkom materijalu kroz latensku kulturu. Mihajlović je strpljivo i temeljno ispratio način na koji je narativ kreiran analizom istorije ideja i konceptualnog bremena koji ovakva tumačenja nosi. Autor je pokazao da su istoričarska tumačenja prošlosti i istorijski izvori imali primat u odnosu na arheološke interpretacije, a arheologija je služila kao dopuna, „produžena ruka“ istorije, dajući „dimenziju opipljivosti istoričarskim zaključcima“ (str. 74). U skladu s tim, pada mi na pamet fraza koju je Timoti Čempion (T. Champion) skovao govoreći o primatu koji istorija ima u odnosu na druge nauke koje se bave prošlošću: tiranija istorijskog zapisa (*tyranny of the historical record*) (Champion 1990, 91). Zanimljivo je i paradoksalno da je, iako svesna svih nedorečenosti i nekonzistentnosti narativa o Keltima (str.

127–130), posleratna generacija arheologa i istoričara (Milutin Garašanin, Brancko Gavela i dr.) bila upravo ona koja je učvrstila narativ tzv. „Brenovog modela“ (str. 32–74, 167).

Naročito su važne stranice na kojima Mihajlović analizira vrednost pisanih izvora u odnosu na modernistički koncept akademske historiografije (str. 133–158). Autor ističe da vrednost antičkih izvora o Skordiscima ne može biti u domenu rekonstrukcije realne prošlosti ili istinskih „etnografija“ populacija gvozdenog doba Balkana već „u mogućnosti definisanja antičkog shvatanja i odnosa prema zamišljenoj zajednici koja je označena ovim imenom“ (str. 157). Stoga bi arheolozi trebalo da prestanu da traže interperatacije arheološke građe u antičkim izvorima jer oni predstavljaju jednosmerne ulice koje ne vode nikuda.

Dostupna arheološka građa koju je Mihajlović minuciozno analizirao, fokusirajući se na primer najreprezentativnije nekropole mlađeg gvozdenog doba na Karaburmi, pokazuje potpuno drugačiju situaciju/sliku od postojećeg migracionističkog narativa o najezdi Kelta na Balkan. Dakle, Mihajlović nije samo dekonstruisao postojeću viziju protoistorijskog perioda već je ponudio model „od dna ka vrhu“ (str. 250) koji podrazumeva znatno više i pažljivije arheološko promišljanje o zajednicama poslednjih vekova stare ere (str. 209–271). Obrasci naseljavanja i sahranjivanja u mlađem gvozdenom dobu pokazuju kudikamo složeniju i dinamičniju društvenu strukturu od postojećeg modela „ratničkog keltskog društva“. Takođe, odnos rimske imperije i proces inkorporacije protoistorijskih zajednica (podrazumevajući njihov heterogeni karakter) u Carstvo daleko od toga da se može dalje posmatrati kroz klasičnu priz-

mu romanizacije. U tom smislu, argumen-
tacija koju nudi Mihajlović stoji na čvr-
stim temeljima.

Mihajlovićeva knjiga nudi model koji
je vremenski neuporedivo širi i koji kao
takav može poslužiti kao uzor za periode
o kojima pisani izvori „govore“, a arhe-
ološki zapis „čuti“. Potrebno je, kako to
Mihajlović ukazuje, pomeriti težište i
oslušnuti šta je to što arheološka građa
ima da nam kaže. Razvijanje konkretnih
istraživačkih strategija na koje poziva čit-
tanje Mihajlovićeve knjige podrazumeva
napuštanje „predvidljive“ i „familijarne“
prošlosti. Time bismo studije protoistorij-
skog perioda učinili znatno manje dosad-
nim, a znatno više „praiistorijskim“ (*sensu*
Hill 1989).

Literatura

- Champion, C. Timothy. 1990. “Medieval
archaeology and the tyranny of the
historical record”. In *From the Baltic to
the Black Sea, Studies in Medieval Ar-
chaeology*, edited by D. Austin and L.
Alcock, 79–95. New York. Routledge.
- Hill, D. J. 1989. “Re-thinking the Iron
age”. *Scottish Archaeological Review*
6: 16–23.
- Reinach, Salomon (S.R.). 1916. “Art and
the Huns. Antiquities dug from the
trenches”. *Revue Archéologique*, Cin-
quième Série: 312–313.

Aleksandar Bandović